

Александар Р. Јевтић

мастер теолог

Евхаристијско-аскетско богословље Светог Симеона Дајбабског

Сажетак: У овом раду се излаже богословски став Светог Симеона Дајбабског по питању теме односа Евхаристије и аскезе. Из садржаја његових дела издвајају се места која служе расветљавању поменутог односа. Због особености прозног и поетског стила којим су ова дела написана у поступку анализе и доношења закључака користи се метод цитирања, након чега следе коментари. Циљ је да се на заснован начин покаже да је овде присутан предањски став Цркве да Евхаристија и аскеза нису супростављене, већ стварности које упућују једна на другу. Тако се Свети Симеон Дајбабски јавља као аутентични последоватељ и настављач истог Предања Цркве у богословљу двадесетог века код Срба.

Кључне речи: Свети Симеон Дајбабски, Евхаристија, аскеза, подвиг, заједница, морализам, (не)достојност, Предање Цркве.

Архимандрит Симеон Поповић (1854–1941), игуман манастира Дајбабе крај Подгорице, је једна од личности из савремене историје Цркве које су својим богословским делима обогатиле корпус богословља у Срба. Поред Светог Николаја Жичког и Светог Јустина Ћелијског, он представља редак пример синтезе теоријског богословства излаганог писаном речју и делатног утицаја на свакодневно живљење верног народа. Његова особеност се састоји у посебним животним околностима у којима се његово дело ствара и на које покушава да делује. Тадашње поднебље Црне Горе као чувара изворних моралних вредности јеванђеоског духа у српском народу са једне стране, и постепено усвајање трендова времена који нису били инспирисани наведеним са друге, били су два основна чиниоца ка којима је био окренут богословски став архимандрита Симеона. Његово дело је обухватило различите аспекте богословља. Стекавши широко образовање у Кијеву, Паризу и Женеви, и оплеменивши га подвигом у манастирском богослужбеном простору, он је проговорио предањским језиком Цркве. Из опитног искуства је проистекла аутентична гносеологија у коју нам се даје могућност увида на основу дела која су остала иза њега. Овде ћемо се осврнути на и данас савремену тему односа Евхаристије и аскезе.

У свом прозном делу под насловом *Монашки животи* архимандрит Симеон износи својеврсан регистар појмова који се односе на аскезу. Они се тичу држања монашких завета проширених у поуке за борбу са различитим искушењима. У поглављу посвећеном посту и уздржљивости, истиче се тон и усмерење светоотачке трезвености. Основно полазиште наглашава да је нарушавање поста узроковало губљење првобитне заједнице човека са Богом. О посту пише: „Пост му је (Адаму) привлачио самог Бога и његове свете анђеле, да бивају са њиме у светом обћењу. Пост је држао Адаму свијетли ум и јасно познање ствари, да је могао свакој ствари надјенути име (Пост 2, 20). Чим је преступио пост би лишен блаженог стања у рају, помрачи му се ум; што је најгоре, доби у нашљедство ужасну смрт, по реченоме:

умрећеш (Пост 2,17)¹.¹ То почетно становиште у разумевању питања поста не наводи преподобног старца на закључак да се постом успоставља првобитно изгубљена заједница. Усмерење подвига овде је изложено као средство или пут који није циљ и одрдиште сам по себи. Без оријентације ка задобијању песнички оплакиваног изгубљеног раја, утеха се тражи у новозаветној стварности. Позивањем на текст *Доброшљубља* у руском преводу епископа Теофана Затворника, износи се закључак да се решење не налази у антропоцентричности. Резигнација или униније као последица људске немоћи се превазилази у окретању ка призиву помоћи Божије чије присуство се означава у Светим Даровима, тј. Причешћу. То не омаловажава значај било ког појединачног подвига који се у текстовима архимандрита Симеона посматра из угла православне етике. Израз „свете врлине“ довољно говори о томе. Кретање ка олтару које је назначено у виђењу авве Доротеја означава динамику аскезе која није кружног карактера, већ усходно праволинијског. Евхаристија у оквиру антропологије уноси теоцентрично усмерење. Песничким изразом богословствовања то је посведочено речима:

„Без Бога стећи не можеш ништа,
Па да си пчела гдје из улишта,
Илити мравак у трудољубље-
Једно је сунце, друго су зубље!“²

Исти закључак се изводи као поука о неповођењу за похвалама од људи. Гордост као највећа опасност за оне који су ступили на пут подвига, се лечи смирењем. За њега старац Симеон налази повод у свести о сопственој створености. Поетским изразом то се образлаже:

„Можеш ли штогод без Бога, реци?
Од шта си створен ти, твоји преци?
Каж ми, ко ти твој живот даде
И твоје снаге што да ураде?
Ти добра дјела Богу припиши-
Бићеш пред Богом, људима виши!“³

Разумевање и разобличење недостатака морализма као замене за православну етику архимандрит Симеон утемељује у литургијском опиту. Наиме, у тексту *О пастиру Цркве Христове* особине које се по црквеном праву третирају као моралне особине кандидата за свештенство су постављене у евхаристијски амбијент. Оне нису узрок самодоволне достојности свештенослужитеља и накнадно конструисане валидности Свете Литургије којом он предстоји. О томе сведоче речи којима се врлине свештенослужитеља схватају као последица литургијске освешћености: „Из свега овога високог значаја Св. Литургије јасно је, каква се чистота и тачност захтијева од свештеника, који је врши“⁴. Оне су последица свести да се жеља за свештенослужењем рађа као израз црквености која не жели да ожалости Господа и саблазни заједницу око Тела и Крви Његове. Тако се пројављује евхаристијско-аскетска позадина теме о рукоположењу свештенослужитеља. Архимандрит Симеон овде препознаје оне елементе које ће у новије време на експлицитан начин означити

¹ Симеон Поповић, „Монашки живот“, у: *Сабрани сјиси Прейодобној Симеона*, Манастир Дајбабе 2007, 54.

² Јеремонах Симеон Поповић, „Отац и син“, у: нав. дело, 88.

³ Исто, 128.

⁴ Симеон Поповић, „О пастиру Цркве Христове као свештенослужитељу, проповеднику и као обрациу свога стада“, у: нав. дело, 71

ти и размотрити митрополит пергамски Јован (Зизиулас)⁵. Заједничко полазиште им је јеванђелско, богослужбено и светоотачко Предање Цркве које као ризница чува и на видело износи централну важност критеријума Евхаристије. Светост се пројављује као израз освећености бића у евхаристијском живљењу. Предложени Дарови нису само објект освећења, већ и субјект освећења причасника. Тиме се пијетистички етос разобличава, а посматрачка побожност показује неаутентичном и извитопереном. Аскеза или било која врста моралности није довољна да сама по себи донесе светост. О томе јасно сведоче речи у одељку који тумачи литургијске свештенорадње и молитве: „Иза ове свештене радње (епиклезе) спомињу се сви, који су кроз ту тајну добили спасење“.⁶ Навођење светитеља и Богородице као учесника спасења кроз Литургију, указује на висок степен богословске трезвености. Њихова улога је неопходна, али као претпоставка евхаристијске усмерености.

Да подвиг није приватна ствар, већ ствар заједнице, указују необични стихови из поеме *Ошац и Син*. Овде се песнички израз игумана дајбадског остварује у форми питања сина упућеног оцу, које гласи:

„Па кад је тако што ће нам храми.
Кад се можемо молит' и сами?“⁷
Дидактичким приступом се износи одговор:
„Молитва је јача у Божији дом.
С тога ти не буди пут цркве тром,
Већ хитај, ка' жене на Христов гроб,
Не буди нехајства свакојег роб!“⁸

Не поричући потребу молитве „у клијети“, саборни етос молитве овде бива постављен на одговарајуће место. Слично је и у сачуваним поукама старца. Оне се одликују нарочитом сликовитишћу са мноштвом аналогија. У једној од њих се каже: „Змија најбоље чува своју главу, а паметни своју душу. Змија се скрива у међу, а паметни се спасава у Цркви“.⁹ Истицање саборности представља значајан израз неопатристичког утемељења старчевог богословствовања.

У поетском делу *Надјеродним најййиси* препознаје се есхатолошко усмерење теме којој је посвећен наш рад о Светом Симеону Дајбадском. Остварење постојања се не ограничава на трајање овоземаљског века. Аскеза и Евхаристија нису посвећене овоземаљској слави онога ко им се посвећује. Тачније, оне га обесмрћују за вечност. Не учествовање у овим стварностима се доживљава као осуда на вечну муку без присуства Божијег. Пример из натписа на гробу непоштеног трговца речито поручује:

„Ненадно ме смрт задеси,
Трговина пушта оста;
Однесоше душу дјеси,

⁵ Митрополит Јован (Зизиулас) чин рукоположења свештенослужитеља, као почетни моменат и назначење некога за предстојање заједницом, посматра као изворно односни, тј. чин и догађај у заједници, а не на појединцу. Он пише: „У светлу љубави, и у оквиру заједнице, рукополагање најдубље и егзистенцијално повезује рукополаганог служитеља са заједницом тако да га у његовом новом стању, након рукополагања, ни на који начин не можемо сматрати самим за себе; постао је надаље једно односно биће. У том стању постојање одређује заједница, а не онтологија или испуњење његовог дела (function)“ (Проф. Др Јован Зизиулас, „Рукоположење и заједница“, у: *Из ризнице догословља*, Требиње- Никшић 2003, 203).

⁶ Исто, 78.

⁷ Јеремонах Симеон Поповић, „Отац и син“, 90.

⁸ Исто.

⁹ „Из ризнице старчевих поука“, у: нав. дело, 310.

Без причешћа и без поста.¹⁰

Последњи стихови истичу важност синтетичког односа по питању теме важности Евхаристије и аскезе.

Драгоцен богословски бисер на тему односа Евхаристије и аскезе се налази у следећим стиховима:

„Причешће Свето клица је здравља,
Светињом душу оно обнавља.
Приступит' чешће, живот се тече,
Живота што је скупље и прече?
Зар онда кад га дуго не примаш,
Гријеха мање у себи имаш?
И онда мислиш, достојан да си
Небесног дара, да те он спаси?
Анђео да си, и то је мало,
Да би се све то поправило дало!“¹¹

У њима је јасно следовање предањској пракси црквеног живота. Текстови Житија Светих, ранохришћански списи, одлуке Сабора, као и дела Светих Отаца из Средњег века, сведоче да је Свето Причешће било у центру живота верних. Постоји велики број литургијских записа који сведоче да је верни народ заједно са свештенослужитељима учествовао као причасник, а не као посматрач Светих Тајни. Да би се истакла актуелност поуке коју сведоче прва четири стиха, навешћемо речи литургичара Јоаниса Фудулиса: „Свето Причешће је храна, извор бесмртни, мана, „истинско јело и пиће“. И њој се приступа често, што је могуће редовније, „да не умремо“. Зато се Света Литургија и врши готово свакодневно. Речима: „приступите“ позиваш сав присутни народ на Свето Причешће, и пре Причешћа за њега се молиш да се достојно причести, и у његово име потом благодариш човекољубивом Владици“.¹² Стицање свести о важности причешћивања је посебно важно у контексту есхатологије. Прелест је мислити да оно што нам у овоземаљском животу није било важно, наједном ће механички постати важно по Другом Доласку Христовом. О насушној потреби постављања темеља Живота у Богу, који је најприсутнији у Светом Причешћу, говори целокупно аскетско и евхаристијско наслеђе Цркве. Као ревносни учесник, сакупљач и настављач истог Свети Никола Кавасила пише: „будући живот се на неки начин улио и помешао са садашњим- оно Сунце је и за нас човекољубиво изашло, наднебесно миро се разасуло по немиричним земаљским просторима, а анђелски Хлеб је и људима дарован“.¹³

У стиховима другог дела наведене строфе из поеме *Отац и син*, налазе се два реторичка питања са једним заједничким одговором. Кроз ова питања сажета је веома широка тематика. Искуство аскетског живљења је показало да се одлагањем причешћивања отвара опасан простор за неисправљање сопствене огреховљености. Наиме, може се доћи до свести о сопственој грешности, али и до помирења са њом кроз механичко приступање Светом Причешћу једном или неколико пута годишње. Блаженопочивши патријарх српски Павле је јасно прозрео ову замку црквеног живота, па је разобличавајући из ње производећу учмалост у тексту „О посту и причешћивању“ писао: „Против оваквог механичког приступа Св. При-

¹⁰ Симеон Поповић, „Надгробни натписи“, у нав.дело, 234

¹¹ Исто, 113.

¹² Проф. Др Јован М. Фундулис, *Литургијске недоумице*, Епархија жичка, Краљево 2005, 149.

¹³ Свети Никола Кавасила, *О животи у Христу*, Беседа, Нови Сад 2002, 27.

чешћу, у православном свету свештеници-пастири интензивно настоје на томе да се верни што чешће, по могућству на свакој Литургији причешћују, спремајући се за то сталним бдењем над својом душом¹⁴. Друга опасност која проистиче од непричасничког етоса је наглашавање сопствене заслуге за повремено достојно причешћивање. Овде се заборавља да се Свето Причешће даје на опроштај сагрешења. Почевши са тезом о својој недостојности да се често причешћује, човек самом себи даје за право да се сматра достојним одређен број пута у години¹⁵. Старац Симеон одбацује ту могућност, наглашавајући да то ни анђелима не би било могуће, јер ни они нису извор сопственог спасења¹⁶.

Закључак

Једноставан језик којим су написана дела Светог Симеона Дајбадског не би требало да читаоца наведе на помисао о необразованости њиховог аутора. Разумевање таквог начина обраћања се налази у сазнању да је оно усмерено ка људима којима виши стил не би био разумљив. Стил десетерца у дијалошкој форми био је најбољи начин да се поуоче они који су му били поверени. Када је у питању однос Евхаристије и аскезе у његовим списима, пажљивим ишчитавањем се долази до закључка да је овде присутан предањски став међусобне повезаности. Данашње недоумице које се често јављају по овом питању би могле да буду упућене и на богословско сведочанство Светог Симеона Дајбадског. Неопатристички дух којим одишу је неоспоран. Поетски начин произношења само доприноси вредности.

¹⁴ www.pravoslavljje.rs преузето: 11.09.2014. у 12:38 ч.

¹⁵ Упечатљив догађај из живота Светог Николаја Жичког, за разумевање наведених духовних странпутица у гордости и самодовољности, описује Павел Тихомиров у делу *О крстиу Светиој владике Николаја*. Место радње је неименована Црква у којој је владика служио Свету Литургију. О времену када се одиграо догађај о коме је реч из поменуте књиге сазнајемо да је у питању било време поста. Прецизнија временска одредница је тренутак пред Свето Причешће. Обраћање речитог проповедника било је кратко и јасно: „Нека достојни за причешће приступе десно, а они који нису лево“ (Павел Тихомиров, *О Крстиу Светиој Владике Николаја*, Света Русија, Београд 2010, 58). Можемо само претпоставити колико су сви присутни били изненађени и збуњени овим питањем. Резултат је био следећи: од неколико стотина људи, само четворо је стало на десну страну. Сви остали су заузели места са леве стране. Овде бисмо могли да се зауставимо претпостављајући да су у наставку причешћени само они који су стали са десне стране. Међутим, није било тако. Даровити и мудрошћу Господњом задојени владика је још једном показао своју духоносну непредвидивост. Његове речи које су уследиле биле су: „Ето тако, сада нека грешници приђу чаши са Пречистим Телом и Крвљу, а праведници нека не прилазе. Они су ионако безгрешни. Шта ће им Причешће?“ (наведено дело, 59).

¹⁶ О питању помињања бестелесних сила у поретку *Проскомидије* посведоченом у старим грчким и словенским рукописима видети у: Еп. Атанасије, „Српски рукописни служабник Манастира Ораховице“, у *Божанствена Литургија* 3, Београд-Трбеиње 2008, 43; Владимир Вукашиновић, „Преводи Свете Литургије Оца Јустина Поповића“, у: *Српско бојослужење*, Врњци-Трбеиње 2012, 119–136.